

• DE ZWERFSTEEN

PERIODIEKE UITGAVE VAN DE HISTORISCHE VERENIGING STEENDEREN

*“Werken en wonen
langs de ZE-weg”*

HVS

www.historischeverenigingsteenderen.nl

- Als het water dreigt!
- Onenigheid in de parochie van Baak
- Winterweer

• 2014-4

Voor u ligt alweer de laatste Zwerfsteen van dit jaar, wat vliegt de tijd. Dat deze snel gaat blijkt ook uit het feit dat het inmiddels alweer 25 jaar geleden is dat de Berlijnse Muur viel. Van 1961 tot 1989 heeft deze 160 kilometer lange muur Oost- en West-Duitsland gescheiden. Wat moeten we dankbaar zijn dat we in 1945 aan de westelijke kant van de grens woonden, anders waren we pas 25 jaar geleden bevrijd, zoals de voormalige Oostbloklanden. In het NRC las ik een citaat van Frank Vermeulen naar aanleiding van de val van de Muur. Hij schreef: "Ik kan niet in de toekomst kijken, maar ik hoop dat Duitsland een open samenleving zal zijn met veel twijfelaars en veel moedigen, opdat de mensen nooit de heersers, maar de heersers de mensen vrezén". Zo is het maar net.

Afgelopen week is onze oud-inwoonster van Bronkhorst/Steenderen Willemina Betje Bosch-Wentink overleden. Willemien Bosch is 98 jaar oud geworden en was op deze hoge leeftijd geestelijk nog zeer bij de tijd. Willemien Bosch van de bakker heeft ons vele mooie verhalen en gedichten over onze oude gemeente Steenderen en in het bijzonder over Bronkhorst nagelaten. We zijn haar hiervoor zeer erkentelijk. De eerste activiteit van onze HVS na de zomervakantie was op 27 september jl. en wel het bezoek aan het Achterhoeks boerderijmuseum van Jan Wagenvoort. Een twintigtal mensen maakte

op de fiets een prachtige tocht naar Hengelo Gld. en kon genieten van de mooie verhalen en anekdotes van deze karakteristieke Achterhoeker in hart en nieren.

Maandag 13 oktober hebben we met zo'n tachtig leden genoten van de lezing van Alice Garritsen. Ze was speciaal met haar man uit Assen, waar ze wonen, gekomen om ons iets van haar hobby - namelijk genealogie - te vertellen. Zij ging aan de hand van haar voorouders, die uit de gemeente Steenderen komen, terug in de tijd en vertelde ons aan de hand van mooie oude foto's iets over wettenswaardigheden en gebeurtenissen uit het Steenderen van lang vervlogen tijden. Vele familienamen en diverse boerderijen met hun bijzondere bewoners passeerden de revue, zo ook haar Schotse voorvader uit Toldijk. Het werd een leerzame en interessante avond. Een van de artikelen in deze Zwerfsteen gaat over het hoge water in onze gemeente omstreeks 1948. Een onderwerp dat ook nu nog steeds speelt en actueel is i.v.m. de stijging van het waterpeil van de oceaan, door de opwarming van onze aarde. Maar dat alles was toen nog niet algemeen bekend. Tot slot wens ik u allen een goede Kerst en een voorspoedig en gelukkig 2015 en ik hoop u in het nieuwe jaar op een van onze HVS-avonden te mogen begroeten.

Gerard Huetink,
voorzitter ■

Alle rechten voorbehouden.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden vervoerd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

HVS

COLOFON

De Zwerfsteen is de kwartaaluitgave van de Historische Vereniging van (de voormalige gemeente) Steenderen, opgericht 1 juni 1992.

REDACTIE

Eindredacteur en layout:

Robert Sesink
Kastanjelaan 23
7221 GC Steenderen
Tel. 0575-450743
Email: robert@sesink.nl

Redactieleden:

Mieke van der Valk
Herman Nieuwenhuis

Correctie: Anneke Parent

BESTUUR

Voorzitter:

Gerard Huetink
Bakerwaardseweg 15
7226 LR Bronkhorst
Tel. 0575-472283

Secretaris/bezorging:

p.a. Diane Teunissen
Bobbinkstraat 28
7223 LW Baak
hvs.1992@hotmail.com

Penningmeester:

Maurice Cremers
A. Ariënsstraat 35
7221 CA Steenderen
Tel. 0575-555815

LEDEN

Willy Pasman, 0575-452457
Diane Teunissen, 0575-441910
Bertus Rietberg, 0575-452004

ARCHIEF

Ons archief aan de Hofstraat 4 te Baak is op donderdagmiddag en elke eerste dinsdag van de maand van 18.30 uur tot 21.00 uur voor leden en geïnteresseerden geopend. Email: h-v-s@hetnet.nl

CONTRIBUTIE

De contributie bedraagt 25 euro per jaar per adres.

Regiobank Steenderen
Bankrekening:
NL16 RBRB 0685 2897 10,
t.n.v. Hist. Ver. Steenderen.

Losse nummers van de Zwerfsteen zijn te verkrijgen bij het secretariaat. Kosten: 5 euro per stuk; 7,50 euro in geval van omvangrijker uitgaven.

ISSN: 1386 - 5943
Oplage: 415

De overstroomde gebieden van den Achterhoek

Als het water dreigt!

Overgenomen uit Christelijk Nationaal Weekblad "De Spiegel", No. 10 - 24 januari 1948

Meestal zijn de boerderijen wat hoger gebouwd en het leven gaat er zijn normalen gang.

Het water is grauw-bruin en zover het oog reikt golven, golven met witte koppen. Een straffe wind uit het westen jaagt het water voort. Het water kroop met een methodische gelijkmatigheid hoger en hoger. Eerst liepen de uiterwaarden onder en verdwenen de zomerdijken. Hier en daar liep een weiland onder ...

Maar het abnormale zachte weer speelde ons parten. Het regende in Nederland, het goot in België en Duitsland, het stroomde in Zwitserland en Frankrijk. Dagen, weken lang. En de stadsmensen trokken een regenjas aan en zeiden tegen elkaar: "Elken dag, waarop de kou nu niet inzet, is een dag winst." Verleden jaar had de ijzige kou Europa in zijn greep en miljoenen ondervoede mensen zagen met schrik hun karige kolenrantsoenen slinken. En met spanning volgde men de weerberichten. Even, terwijl in de straten van New-York honderden auto's waren ingesneeuwd, scheen

het, alsof de vorst den Groten Vijver zou oversteken. Maar de stadsmensen waren tevreden. Het regende tenminste, de temperatuur was vrij zacht voor den tijd van het jaar.

De boeren fronsten hun wenkbrauwen. Zij keken naar de vaalgrijze lucht. Ze balden hun vuisten. Daar kwamen onherroepelijk weer brokken van. In een week tijds zagen we toevallig twee overstromingen. Die in Noord-Oost Frankrijk, waar steden en dorpen waren geïsoleerd, gedeelten van spoordijken waren weggeslagen en het kolkende, ijskoude bergwater huizen, hokken, woonwagens, beesten en mensen met zicht voerde. De schade die aan huizen en akkers werd aangericht, bedroeg daar ten minste één miljard franc en in allerijl zond Parijs convoeien vrachtauto's met goede gaven van hartelijke Amerikanen naar de getroffen gebieden.

Wij bezochten in het Oosten van ons land de overstromingen in de nabijheid van de dorpen

De IJssel bij Baak buiten de oevers. Op de foto Hendrik Zenhorst en de dijkopzichter Klaver.

Doris Schut, watergraaf Werner Helmich en dijkopzichter Klaver.

De Molenweg voor 1959.

— 2 Dec. Hedenavond had in het café van Stapelbroek eene vergadering plaats van belanghebbenden, inzake de bestrijding van het hooge water. Besloten werd nu om een dijk te leggen van 700 M. Een commissie van 8 personen was met een lijst de belanghebbenden rond geweest en deze hadden geteekend voor f 520.—, 68 arbeidsdagen en 25 dagen paardenwerk. De grond zal kosteloos door de huize Baak worden verstrekt, de rails en wagentjes door de gemeente. Alles geschiedt onder leiding van den Heer I. B. Helmich.

Uit de Graafschapsbode dec. 1924.

Steenderen, Baak en Wichmond. Wilgenbomen en populieren staken hulpeloos uit de golven. Op den dijk staat boer E. Berns uit Baak en hij kijkt peinzend in de richting van het westen, waar ergens de IJssel moet stromen. Boer Berns en zo goed als alle mensen uit deze streek, zijn in den loop der jaren met water vertrouwd geraakt. "Zegt u toch vooral aan de mensen van de krant, dat er niets bijzonders aan de hand is", zegt Berns, het was ommers in '26 veel erger...
Ja, en dan in '21, of was dat in '22?" Boer Berns denkt na. Er zijn rimpels in zijn door het buitenleven verweerde gezicht. "Dat waoter komt ommers biekans elk jaor trug? Dat is altied zo geweest."

Plannen van Waterstaat

Maar onze water-ingenieurs zagen deze periodieke overstromingen met lede ogen aan. Dat gebied van de Geldersen Achterhoek moest worden bedwongen.

Boerderijen zijn op een verhoging gebouwd en staan net niet onder water. Het leven binnen gaat zijn gewone gangetje. In de stallen loeien de koeien; ze worden op tijd gemolken. De boerin schuurt de melkammers, want ook al ben je een eiland, de boel moet worden onderhouden. Roei-bootjes zoeken zich een weg naar den dijk. De

bakker loopt achteloos met zes broden onder zijn arm; hij zal ze wel even bezorgen en plons, plons doen zijn waterlaarzen.

Wonderlijke mensen.

Het verkeer is gestremd en terwijl we voorzichtig door het water plassen, voelen we op sommige plekken den dijk trillen. Hier en daar stroomt een beek onder een brug, waarvan alleen nog maar de golven zichtbaar zijn. Rijshout, dode takken, stro klotst met de golven mee en blijft op verspreide plekken liggen. Bij Steenderen lijkt het er op,

*Bij Steenderen lijkt het er op,
alsof de zware IJsseldijk het niet
zal houden. Het water vreet er aan,
dag en nacht door.*

alsof de zware IJsseldijk het niet zal houden. Het water vreet er aan, dag en nacht door.

Maar de dijk wordt bewaakt en grimmig vecht men dag en nacht tegen een schijnbaar onbegonnen overmacht. Stormlampen schitteren in het donker

Hoog water vanaf de Zutphen-Emmerikseweg.

en blauwzwarte figuren sjouwen met zandzakken, zandzakken... Een paard en wagen klotst door het water. Maar het kritieke punt schijnt voorbij te zijn en wanneer het water niet teveel meer wast en geen nieuwe stormen opsteken, zal de dijk behouden kunnen blijven.

Een roeibootje nadert den dijk. De roeiers, twee fikse politiemannen, trekken regelmatig tegen den sterken stroom in. Wij plassen over den dijk. Burgemeester Lanschot van de gemeente Baak, tezamen met wethouder Zondag en den gemeentearchitect zijn de passagiers. Ze hebben op deze wijze een inspectietocht door hun gemeente gemaakt. Burgemeester Lanschot, die uit Indië komt, vindt het wonderlijk, dat de mensen het hier allemaal zo rustig opnemen. Ze kennen het water door en door. Nog steeds stromen duizenden kubieke meters water door de Baakse Overlaat. Over vier jaar, zo vertelt de Burgemeester, hopen we, dat de ellende hier voor goed tot het verleden zal behoren. Want er bestaat een plan, om deze onafzienbare watermassa de baas te worden. In 1952 zal het zijn voltooid. Door eendrachtige samenwerking van alle betrokken instanties, van Rijk, van Provinciale en Gemeentelijke overheden zal de mens ook hier als overwinnaar uit het strijdperk kunnen treden.

En het rare is, dat de mensen hier weinig aandacht aan besteden. Het water vreet ommers al zoveel jaren aan hun dijken? En wanneer er offers moesten worden gebracht - want zeg nu zelf eens: dat water most toch ergens heen? - dan kon Nederland altied op den Achterhoek rekenen. Die vier en een half miljoen guldentjes, die nodig zijn voor de algehele herziening van het waterafvoersysteem in deze streek, zullen goed besteed geld zijn. Nieuwe, krachtige gemalen zullen het water opvangen, nieuwe kanalen zullen worden gegraven, ach, daar weten die mannen van Rijks-waterstaat, die gister in die rare, lelijke heli-copter boven de waterkoppen vlogen, wel meer van af. En we haasten ons terug, want anders lopen we het risico, dat de brug bij Doesburg wordt weggenomen. We kijken nog even om, naar dit troosteloze landschap, naar de dreigende watermassa, naar de geïsoleerde boerderijen. Zelfs de kippen trekken zich hier niets van het water aan. Ze pikken rustig naar allerlei heerlijkheden, die zomaar komen aanspoelen, ze haasten zich, de poten in het water, om de eerste te zijn, die den buit verovert.

De Achterhoek heeft een ander lot verdiend... ■

Onenigheid in de parochie van Baak

Even een kort stukje geschiedenis: De Nederlandse opstand tegen Spanje, begonnen in de jaren zestig van de zestiende eeuw, stond al spoedig mede in het teken van een strijd tussen protestanten en katholieken. In de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden werd de Nederduitse Gereformeerde Kerk als 'ware religie' en dus als bevoorrechte kerk behandeld.

Door Herman Nieuwenhuis

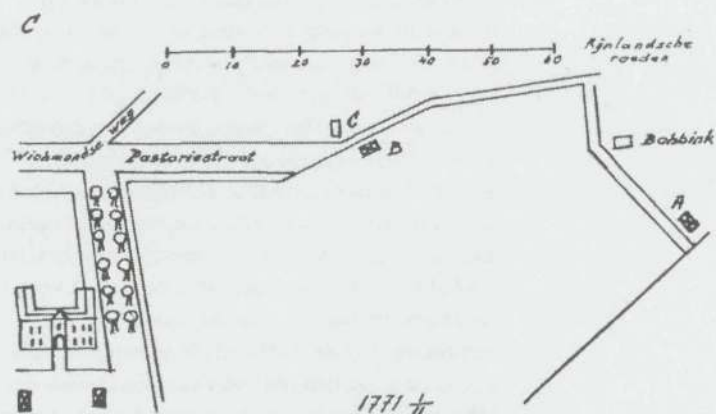
Openlijke uitoefening van de katholieke godsdienst was vanaf 1581 niet toegestaan, vaak stonden er flinke straffen op. In de tweede helft van de 17e eeuw was het klimaat voor de katholieken wat milder geworden, er werd niet echt actief meer tegen opgetreden. Vanaf die periode werd de beoefening van de katholieke eredienst in niet opvallende schuil- en schuurkerken toegestaan. Om gedoogd te worden moest men wel betalen aan de plaatselijke overheid (de zgn. recognitiegelden). Bij het uitroepen van de Bataafse Republiek in 1795 verkregen de katholieken officieel vrijheid van godsdienst. Rond 1800 vormden de katholieken ongeveer 38% van de bevolking, meest woonachtig in Brabant en Limburg.

Terug naar Baak

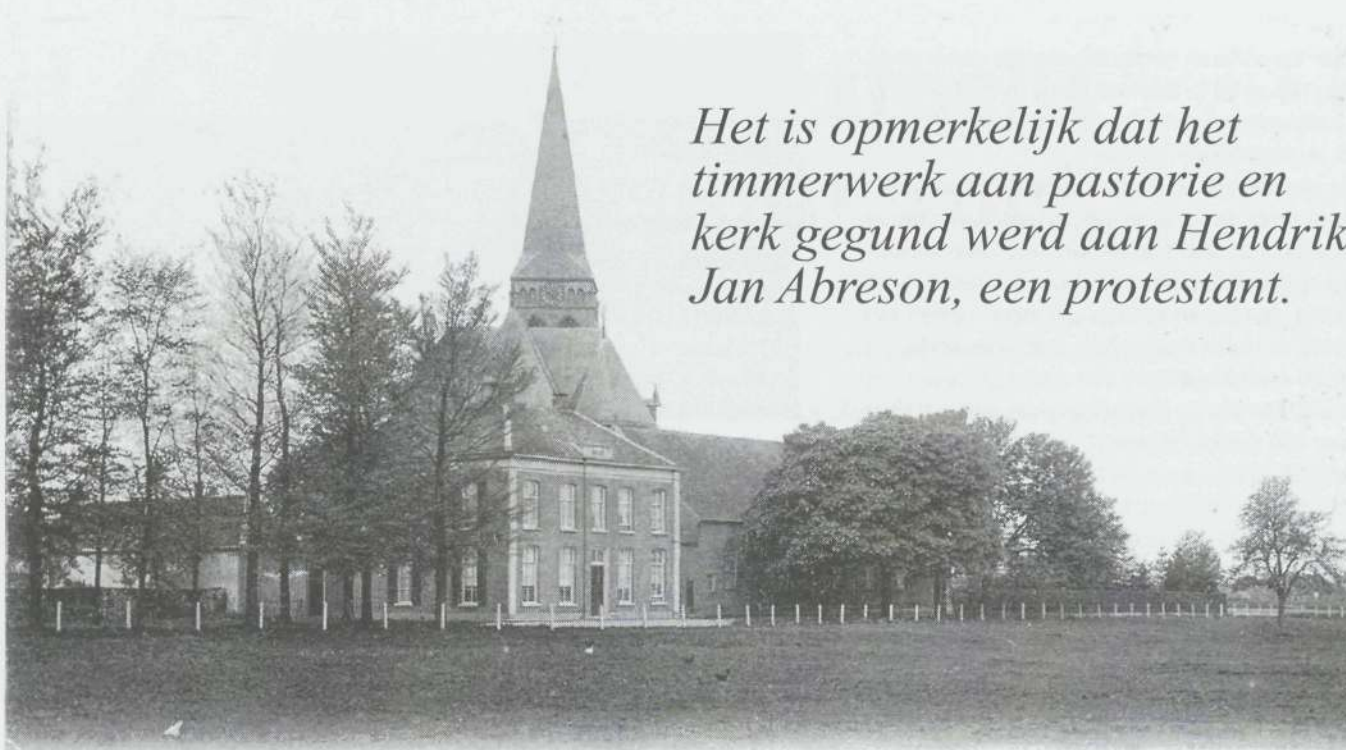
In 1717 werd in Baak een Statie opgericht (voorloper van een Parochie, zou je kunnen zeggen) De eerste pastoor was Joannes Abbema. Omstreeks 1720 werd er onder zijn pastoraat een kerkschuur of schuurkerk gebouwd op de grond van 'Het Bobbink', toen bewoond door Peter Jansen en zijn vrouw Jenneken Willems. (Een schuurkerk, ook wel kerkschuur genoemd, is dus een schuilkerk die is gevestigd in een gebouw dat er van buiten uitziet als een schuur). De bewoners van 'het Bobbink' hadden toestemming gegeven op voorwaarde dat zij niet de dupe zouden worden als er eventueel moeilijkheden kwamen met de overheid ('als de Heeren of Staten van den Lande de diensten zouden verbieden, of de kerk zouden afbreken, zulks buiten hun kosten en bezwaar zou geschieden'). Deze schuurkerk stond iets verder dan 'Het Bobbink' (zie tekening bij A). In het

voorjaar van 1770 is de kerkschuur door het hoge water ingestort. Sinds die tijd werd er 'gekerkt' op de deel van het tuinmanshuis van Berend Kuster, de tuinman van Huize Baak. Dat tuinmanshuis stond ongeveer tegenover het huidige Concordia, aan de overkant van de Pastoriestraat (zie tekening bij B).

Op 26 november 1771 vraagt de Heer van Baak Johan Everhard van der Heijden aan de edelmogende Heren Staten van Gelderland en Zutphen verlot om een nieuwe kerk te mogen bouwen op de plaats waar nu Concordia staat. Hij tekent daarbij aan dat de oude plaats te laag is, omdat ze bij elk hoog water onder water loopt en de deel van het tuinmanshuis veel te klein is voor de katholieke gemeente. Het verlot komt af op 30 april 1723. Er zijn wel enkele voorwaarden aan verbonden: de kerkschuur mag door bouwwijze of

Tekening A: Pater Jan Koekkoek uit 'Heerlijkheid Baak'.

Het is opmerkelijk dat het timmerwerk aan pastorie en kerk gegund werd aan Hendrik Jan Abreson, een protestant.

UITG. NAUTA, VELSEN. 1770.

Gezicht op de Kerk en Pastorie, — BAAK.

vorm van de ramen niet het uiterlijk van een kerk hebben; ze moet met stro of riet gedekt worden en er moeten bomen geplant worden, zodat de kerkschuur vanaf de openbare weg niet zichtbaar is. De Van der Heijdens waren trouwe katholieken en op verschillende plaatsen hebben ze zich ingezet voor het bouwen of vergroten van katholieke kerken.

Pastoor Henricus van Laar, één van de opvolgers van pastoor Abbema, trok met de kerkmeesters door de parochie om bijdragen te vragen voor de nieuwe kerk. Ze hebben lijsten bij zich waarop men kan intekenen voor 15, 25, 50, 75 of 100 gulden. Dit waren forse bedragen voor die tijd, als men bedenkt dat een arbeider bij 'de Heer' 8 stuivers per dag verdiende en een timmermans-knecht 10 stuivers per dag. Er werd wel bij gezegd dat men banken zou krijgen in overeenstemming met de gift.

Van der Heiden nam de leiding op zich van de bouw van de kerk en pastorie. Het is opmerkelijk dat het timmerwerk aan pastorie en kerk gegund werd aan Hendrik Jan Abreson, een protestant. Dat zou men in die tijd niet verwachten. De kosten van de bouw bleken hoger dan verwacht. Volgens opgaven van Van der Heijden bedroegen de totale kosten 6207 gulden en 3 st. en was er door de parochie 2360 gld. gegeven of toegezegd. Het ontbrekende gedeelte had Van der Heijden zolang voorgeschoten. Hij wilde zelf ook wel een flink bedrag geven, maar zoveel was toch niet de be-

doeling. De pastoor en Van der Heijden besloten om bankengeld in te voeren.

Toen de kerk ongeveer klaar was, werden op 1 april 1774 de gevers van 100 gulden op de pastorie geroepen. Er werd hun gevraagd om als bankgeld 50 gulden ineens of 2 gulden per jaar te geven. Ze konden hiertoe een contract tekenen. Iedereen tekende, behalve Gerrit Pelgrim en Jan Lankhorst. Deze weigerden te tekenen dat ze iets schuldig zouden zijn aan Van der Heijden. Omdat ze niet wilden toegeven, ging men toch maar naar de kerk om de eerste banken te verloten. Gerrit en Jan lootten ook mee. Ze gingen de volgende zondagen met hun familie in de banken zitten, die ze geloot hadden. Verschillende keren werd nog getracht ze op andere gedachten te brengen. Vergeefs. Op 25 april worden dan de banken van deze heren verkocht. Johan Van der Heijden koopt de banken en wilde de 100 gulden aan Gerrit Pelgrim en Jan Lankhorst teruggeven, maar de heren weigerden het geld aan te nemen. Het geld wordt dan bij het gerecht gedeponneerd. Gerrit en Jan kwamen toch telkens weer met hun familie in 'hun banken' zitten. Dat nam de Heer van Baak niet. Op 8 december 1774 na de Hoogmis stonden de onderrichter Roelof Geurts en de jachttopziener "met een schietgeweer 'aan de deur van de kerk en arresteerden Gerrit en Jan. Tot de volgende dag worden ze gevangen gehouden in de herberg 'de Drie Veldhoentjes' (ZE-weg 66, voorheen smederij Schooltink). Daarna worden ze

naar Steenderen gebracht, waar ze onder bewaking blijven bij C. Ensinnck in het 'Witte Hart'. Op 13 december worden ze op borgtocht vrij gelaten en rechtszittingen volgden.

De verwijten gaan over en weer: Gerrit verweet de pastoor dat hij twee stoelen van de vrouw en de meid van Gerrit uit de kerk had laten smijten, om op die plaats een bank voor de Heer te laten zetten. Jan Lankhorst was geroepen bij een ziek beest op Huize Baak. Hij is daarna door Mevrouw overgehaald om 100 gulden te geven. Hij is daarna naar de pastoor gegaan en heeft daar voor 100 gulden getekend, maar er is toen niet gesproken over bankgeld. Verder zouden de zitplaatsen van de Heer te luxe zijn uitgevoerd, ook de pastorie is veel te duur uitgevoerd en ingericht (de pastoor heeft voorheen maar gewoond in een boerenkamer). De Heer Van der Heijden komt met zijn 'Justificatie van arrest', een lijvig stuk, waarin de zaak nog eens uitvoerig wordt beschreven. Bij het stuk is ook een aantal getuigenverklaringen en documenten, o.a. om aan te tonen dat er nooit vrijstelling van bankgeld beloofd is, toegevoegd. Het landgericht van Steenderen heeft het blijkbaar nogal moeilijk gehad met dit geval: pas op 1 oktober 1776 komt de uitspraak. De heer Van der Heijden wordt in het ongelijk gesteld, omdat hij niet het recht had zo te handelen. Hij wordt tevens veroordeeld tot de kosten van het geding. Op 7 oktober tekent Van der Heijden hoger beroep aan bij het Hof van Gelderland in Arnhem. Echter zover is het niet gekomen, want door tussenkomst van de opvolger van pastoor van Laar werd een minnelijke schikking getroffen: Van der Heijden zal de proceskosten betalen en Gerrit Pelgrim en

Huidige Concordia: foto www.concordiabaak.nl

Jan Lankhorst zullen de 50 gulden bankgeld betalen aan Johan Van der Heijden. Deze twist kwam natuurlijk het harmonisch parochieleven niet ten goede, mede ook omdat er zich vanzelfsprekend partijen vormden van voor- en tegenstanders van de twee partijen. Al met al heeft deze onenigheid tweeënhalf jaar geduurd. ■

Bronnen:

- *Wikipedia*
- *Aantekeningen van Pater Jan Koekkoek uit 1975*
- *De heerlijkheid Baak van Pater Jan Koekkoek*

Van de Activiteitencommissie

Ma 19 januari

Dialectavond

Deze wordt door leden van Salehem verzorgd.

Ma 9 maart

Jaarvergadering

Na de pauze geeft de heer Riek Eggens een lezing over de (verdwenen) molens in de oude gemeente Steenderen.

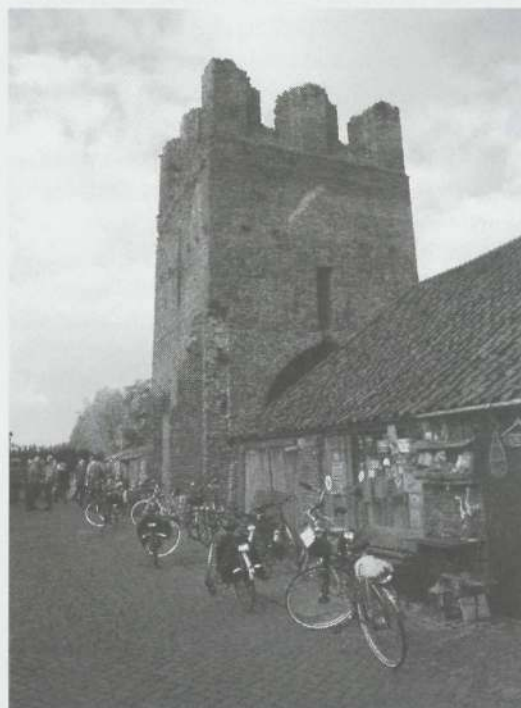
Ontdekkingstocht en museumbezoek

Op zaterdag 27 september organiseerde de HVS een bezoek aan het Achterhoeks boerderijmuseum van Jan Wagenvoort aan de Kremersdijk 5 te Hengelo Gld.

“Aj net zo hard fiets as de weend, weait nich”.

De excursie startte bij de archiefruimte in Baak en ging per fiets langs een aantal landschappelijk gezien markante plekken en objecten. Ons HVS-lid, Gerard Wesselink, had specifiek voor de deelnemende leden deze tocht voorbereid, daarbij gebruikmakend van zijn kennis als IVN-gids. De lengte van de fietsroute was ± 9 km en we stopten op een vijftal plekken voor nadere verrassende informatie.

Na ongeveer vijf kwartier kwamen we aan bij het museum. Hier bezochten we de gereedschapschuur en het natuurmuseum. In de schuur vol met bijzondere gereedschappen uit het verre verleden, luisterden we naar de mooie verhalen en anekdotes van Jan Wagenvoort. Na de koffiepauze gingen we naar zijn natuurschuur waar hij zijn verhaal vervolgde. Jan is natuurkenner en heeft in de natuur heel wat eigenaardigheden ontdekt!

Werken en wonen langs de

Zutphen-Emmerikseweg

Reeks verhalen over de geschiedenis van de middenstand en de industrie langs de ZE-weg én van de mensen die er woonden van ca. 1900 tot ca. 1960. De artikelen zijn voor een groot deel gebaseerd op interviews met mensen die deze periode hebben meegemaakt of kunnen putten uit verhalen van hun ouders of grootouders. De foto's komen veelal ook van de bewoners. Zo nu en dan maken we een klein uitstapje buiten de ZE-weg of buiten deze periode als dat in het verhaal past.

Door Bertus Rietberg

ZE-weg 16, Jo Klein Holte-Rutgers en Willen Klein Holte. Kruidenierswinkel, tabakswaren, klompen etc.

Schuin tegenover "den Bremer", zo'n 10 meter van de weg af, staat nu een onopvallende bungalow ZE-weg nr. 16, bewoond door Henk Klein Holte en Dinie Klein Holte-Weijers.

Henk Kl. Holte: "Als het oude pand er nog zou staan, zou je uit de winkeldeur zo op het trottoir stappen".

Een kleine winkel midden in een groot pand. Zo kon de kruidenierswinkel van Jo Rutgers, na 1941 Jo Klein Holte-Rutgers en Willem Klein Holte, het best omschreven worden. Het bijzondere pand is in 1971 afgebroken. Er kwam een bungalow voor de ouders Jo en Willem en voor zoon Henk en schoondochter Dinie die in 1972 trouwden. Ze wonen er nog.

Henk Klein Holte: "Wi-j hadden trouwplannen en toen hewwe beslotten um 't olde huus af te breken en veur ons én veur vader en moeder nieuw te bouwen.

't Olde woonhuus was op zich helemaal niet zo slecht, maor 't was alderbassend groot en lomp en d'r was gin enkel comfort. Niks geisoleerd, gin spouw, gin dakisolatie. 't Was d'r 's winters altied kold in. De kamers boaven waren met holt af-etimmert. De dekkens bevroren soms op 't bedde, dan mosse wi-j ze dreugen bie de kachel."

Het olde huus was zo'n 18 m diep en langs de weg 20 m breed. Helemaal met de handen af-ebrokken! D'r is gin kraan of machine an te pas ekommen. Alles wat branden wol hewwe verbrand. Hier achter, op 't land, daor kow t' zo an een hoop zettn. Op de dealezolder zattn allemaal balkenslieten met bosmiete d'r op (takkebossen). Die takkebossen hewwe op 'n hoop egooid, zo groot as hier de kamer, daor hewwe de balkenslietn rechtop tegenan ezet, een meter of vier lang en met 'n hoop worm d'r in natuurlijk, dat we-j wel. En de vensters en de deuren hawwe doar umhen ezet. En daor ging 't hen. Ik heb 't zelf an-estokken. Alles wat brannn wol hawwe d'r op-egooid. Wat een brandstapel! Foto's? Nee, die hewwe d'r niet van. De eiken gebinten he-k nog wel verkoch an een man uut Etten(?) die een boerderiejke wol verbouwen. Hij was d'r bliej met".

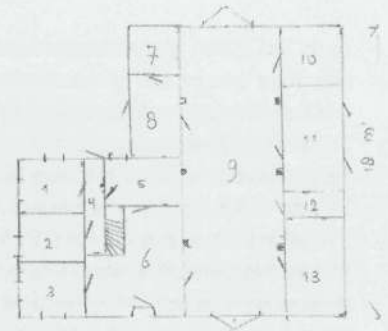
Het voorhuis met de woning en de winkel is nog even blijven staan zodat ze er konden blijven wonen. De bungalow is erachter gebouwd.

Henk: Met een gebint af hawwe de schure af-ebrokken. Ie konn nog net tussen t' olde en 't nieje huus deur lopen. Een paar meter véur de schure, an de ZE-weg, ston onze grote lindeboom, daor kon ik met de auto nog achterlangs! De takken van onze lindeboom en de boom an de andere kante van de weg kwamen an mekare! Zo völle is de weg bree-jeer ewordn.

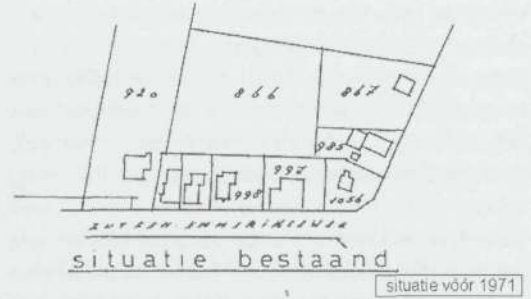
De luchtfoto (omslag) is van de Baakse kant genomen met op de voorgrond de ZE-weg. De an-

- 1 - opkamer
- 2 - slaapkamer
- 3 - woonkamer
- 4 - gang
- 5 - keuken
- 6 - winkel
- 7 - kelder-kast
- 8 - bijkeuken
- 9 - deel
- 10 - washok
- 11 - varkens-hok
- 12 - w.c.
- 13 - berghok

Schets van de plattegrond zoals Henk Klein Holte zich het pand herinnert.

Gedeelte uit de vergunning-aanvraag uit 1971 toen het oude pand is gesloopt.

dere kant, de zuidkant, was eigenlijk een gewone boerenschuur met een deel en grote deeldeuren aan de wegkant. Op de deel was oorspronkelijk ook nog veestalling. Aan die schuur was aan de noordkant een merkwaardig twee-kappig dwars-gedeelte gebouwd.

Toen ik de foto's van het pand bij de fam. Klein Holte voor het eerst onder ogen kreeg viel me meteen de bijzondere bouwvorm van het linker gedeelte op. De boogramen, de ronde raampjes helemaal bovenin en de versieringen in het metselwerk van deze aanbouw duiden op een andere bouwperiode dan de schuur, en mogelijk ook op een meer "welvarende" opdrachtgever. Dat móest een bijzondere achtergrond hebben!

Over de geschiedenis van het pand en van de familie was tot nog toe weinig bekend. Joke en Henk zetten mij op het goede spoor met hun verhaal:

Dochter Joke Hoefman-Klein Holte: Mien moeder hef wel 's verteld dat heur opa en oma Rutgers in 1900 dit hebt ekoch. Kort daornao toen hebt ze 't alweer goed verkoopn kunn. 't Tremmeke was toen net gaon rie-jen, 1902 of zo, en toen wol de Cooperatie hier bouwen, die was toen net op-ericht. Toen hebt ze d'r heel völ meer geld veur kunnen kriegen as waort ze 't veur ekoch haddn, maor zie hebt 't toen niet gedaon. Toen hef de Cooperatie an de andere kante ebouwd. Of 't toen ok al winkel was det werrik niet. Moeder

hef wel 's verteld dat ze 't gekoch haddn van mensen uut Steenderen, maor precies werrik 't niet.

Historie van de plek en van het pand

Informatie bij de gemeente Bronckhorst leverde niet veel nieuws over de geschiedenis van het pand. Wel de vergunning uit 1971 met daarop de oude situatie van vóór 1971. Daarop is goed te zien is dat het oude pand, nr 997, met de voorgevel tegen de weg stond.

Met deze informatie kon ik aan de slag, met een groot aantal vragen: Wie wáren de grootouders van Henk en Joke. Welke Rutgers kocht de winkel in 1900 en waar kwamen ze vandaan? Had die Rutgers toen ook al een winkel? Wanneer en door wie is dit bijzondere pand gebouwd of verbouwd? Wat was de oorspronkelijke bestemming? Wie woonde(n) er vóórdát de familie Rutgers het in 1900 kocht? Was er vóór 1900 ook al een winkel? Kortom: veel vragen, dus een uitdagende klus. De speurtocht leverde veel interessante historische informatie op, zowel over de families Rutgers en Klein Holte, maar zeker ook over het pand! Zeker een hele Zwerfsteen vol! We beperken ons hier tot de geschiedenis van de familie Rutgers. De geschiedenis van het pand houdt u te goed.

De voorouders Rutgers

Joke's moeder had wel eens verteld dat háár voorouders Rutgers kleermakers waren en uit Wisch kwamen. We pakken de familiedraad op bij bet-overgrootvader Jan Willem Rutgers

Uit het boekje "125 jaar Christelijk Onderwijs in Toldijk" had ik alleen dit fotootje, met het pand van Rutgers-Klein Holte op de achtergrond.

(geb.1830). Die woonde inderdaad in Wisch en was daar op zijn 18e al kleermaker. Hij trouwt in 1848 met Johanna Antonia Rutgers uit Wisch. Of ze familie van elkaar waren heb ik niet nagezocht. Hun oudste zoon Gerrit Willem Rutgers (geb. 22 mei 1849) komt in 1867 naar Steenderen als 17-jarige kleermakersknecht bij kleermaker Dorus Harmanus Leneman, eerst intern, later gaat hij in de kost bij timmerman Egbert Hekkelman. Op 1 november 1873 begint hij in het pand van horlogemaker Rikkert (A nr. 3) een eigen kleermakerij. Hij is dan 24 jaar oud. Hij is ondernemend, laat er geen gras over groeien, neemt binnen een paar maanden twee kleermaker-knechts aan en trouwt op 8 mei 1874 met de 23-jarige Jenneken Hanskamp uit Toldijk, geboren op 22 jan.1851. Die twee hebben elkaar ongetwijfeld ergens in Steenderen ontmoet, want Jenneken werkte in die periode ook op meerdere adressen in Steenderen.

Daar op nr A3 worden hun eerste drie kinderen geboren. De oudste is Arend Johan, geb. 22 febr. 1875, de latere grootvader van Henk en Joke. Dan volgt Anna Berendina op 3 april 1876, maar zij overlijdt op 5 dec. 1876, acht maanden oud. Johanna wordt op 30 sept. 1878 geboren maar ook zij overlijdt, op 7 april 1879, een half jaar oud. Op 5 oktober 1883 worden ze ingeschreven op een nieuw adres Steenderen A 3a, één van de panden tegenover de kerk aan de Dorpsstraat. Mogelijk dat Gerrit Willem Rutgers dit pand zelf heeft laten bouwen. Op dit nieuwe adres worden nog zes kinderen geboren: Op 28 maart 1881: Anna Berendina, vernoemd naar haar eerder overleden zusje. Op 16 oktober 1882 Johanna Wilhelmina. Op 14 aug. 1884 Gerrit Willem (1). Hij overlijdt op 14 aug. 1884, negen maanden oud. Op 20 nov. 1884 wordt Gerrit Willem (2) geboren, genoemd naar zijn overleden broertje, maar ook hij overlijdt, op 8

februari 1887, 2 jaar en 2 maanden oud. Op 1 april 1888 wordt Hendrika Alberta geboren, en op 26 aug 1889 Jan Willem. Alsof het gezin nog niet genoeg te verduren heeft gehad overlijdt op 31 mei 1897 ook nog dochter Anna Berendina, 16 jaar oud. Van de negen geboren kinderen komen er dus vijf jong te overlijden. We hebben al eerder in deze serie verhalen gezien: Vroeger was niet alles beter. Het leven was hard in die tijd.

Ze zijn rond de 50 en zoon Arend Johan is 24 als ze in 1900 hun pand in Steenderen te koop zetten. Ziet Gerrit Willem misschien meer mogelijkheden aan de doorgaande weg in Toldijk? Ze kopen in 1900 'woonhuis, met winkel en annex schuur' van winkelier Kluvers op het adres Toldijk C 120 en vestigen zich daar met hun vier kinderen.

De kinderen trouwen en vliegen uit

Zoon Arend Johan (Johan) is 35 als hij op 22 mei 1908 trouwt met de bijna 10 jaar jongere Alberdina Paulina Gerritdina (Dina) Eggink uit Hengelo. Ze trekken bij de ouders en de grootouders in. Het pand aan de Grindweg was groot genoeg. Zus Johanna Willemina ('tante Jans', geb.1882) trouwt ook in 1908, en vertrekt naar Rheden. *Joke: Als tante Jans later in Toldijk kwam had ze daar altijd haar eigen kamer: 'Tante Jans zien kamer' zijn we die kamer altijd blijven noemen, tot aan de sloop in 1971.* Broer Jan Willem vertrekt in 1919 naar Nijmegen en zus Hendrika Alberta ('Tante Hentje') blijft vrijgezel en wordt huishoudster in Doetinchem, waar zij en haar werkgever in januari 1955 slachtoffer worden van een brute roofmoord.

G. W. RUTGERS,
Mr. Kleermaker
te STEENDEREN,
VRAAGT om **terstond** in
dienst te treden:
**Een bekwaam
Kleermakersknecht
of Leerling.**
Aanbiedingen liefst in persoon bij
RUTGERS voornoemd.

De Graafschapbode 1 mei 1880

De Not. BEKER

te STEENDEREN,
zal **Dinsdagen 22 Mei** en
5 Juni 1900, telkens des voorm.
te **11 uren**, aan den Bremer in
den Toldijk onder Steenderen, bij
inset en toeslag

publiek veilen en verkoopen:
namens den Heer G. D. KLUVERS,

zijn HUIS,

waarin Kruidenierswinkel met
annexe Schuur, Erf, Tuin en Boom-
gaard, aan den grintweg Zutphen-
Emmerik, in den Toldijk gemeld,
groot 25 à 40 c.a., te aanvaarden
1 Aug. 1900.

Nadere informatiën zijn te be-
komen ten kantore van voor-
noemden Notaris.

Jo Rutgers (links) met vriendinnen: Grade Eggink, Toos Spekkink, Riek Eskes en ...

De Graafschap-bode 2 mei 1900

Johan Rutgers en Dina Rutgers-Eggink krijgen twee kinderen, dochter Jo (Johanna Wilhelmina geb. 28 febr.1909) en zoon Herman geb. 24 sept. 1911 (Hermanus Gerardus).

Van kleermakers naar kruideniers?

Zowel vader Gerrit Willem als zoon Arend Johan (Johan) staan bij de verhuizing naar Toldijk (in aug. 1900) te boek als kleermaker. In 1906 nemen ze nog een kleermakersknecht aan. Het lijkt er dus op dat de kleermakerij ook in Toldijk nog is voortgezet. Dat wordt bevestigd in de trouwacte van Johan Rutgers en Dina Eggink van 22 mei 1908. Daarin staan zowel vader Gerrit Willem als zoon Arend Johan als kleermaker te boek, maar een half jaar later, in de trouwacte van 19 nov. 1908 van dochter Willemina Johanna (tante Jans) geeft Gerrit Willem Rutgers als beroep kruidenier op! In de burgelijke stand van 1910 en 1920 staan zowel vader als zoon echter weer allebei als kleermaker te boek! Dochter Jo Rutgers wordt rond 1922 wel als winkelierster aangemerkt.

Mogen we hieruit concluderen dat in de zomer van 1908 is besloten om van kleermakerij naar kruidenier om te schakelen? Of is de kruidenierswinkel langzamerhand naast het kleermakersbedrijf gekomen? Het feit dat kleermakersknecht Gerrit Jan Gosselink nog tot 1930 bij hen gewoond heeft pleit voor het laatste. Wel duidelijk is dat dochter Jo de winkelierster was! Jo is 14 als haar opa Gerrit Willem overlijdt op 29 jan. 1924 (74 jr.) Oma Eggink overlijdt 6 jaar later op 30 jan. 1930 (79 jr.)

Van de jonge jaren van Jo Rutgers weten we verder niet veel. Volgens Joke heeft ze na de lagere school geen vervolgopleiding gedaan, maar volgde ze wel de naaischool in Steenderen. Naaiwerk deed ze, ook later, erg graag. In de burgelijke stand zien we dat ze niet zoals de meeste andere meisjes als dienstmeisje ergens in dienst ging. Ze bleef thuis en nam de winkel voor haar rekening. Uit verhalen lijkt het dat dit niet haar eerste keuze was. Alles wijst erop dat ze al op jonge leeftijd (15/16 jr) thuis in de winkel kwam.

Later zong ze bij de Chr. Gem. zangvereniging "Exelcior" in Toldijk en was daar penningmeesteresse.

Broer Herman gaat naar de ambachtsschool in Zutpen en bouwt naast het ouderlijk huis een woonhuis met schilderswerkplaats, nu ZE-weg 18. Hij trouwt in 1940.

Jo Rutgers trouwt in juli 1941 met Willem Klein Holte uit Hummelo (bij de 'Hummelse Draai'). Ze gaan wonen bij de ouders Rutgers in Toldijk. Opa en

oma wonen er ook nog! (net als in 1908).

Hendrik W.: Willem Klein Holte was timmerman, bie een baas geleuf ik. Hij ging altied op Hummel an. Hi-j bemuu-jen zich niet vól met de winkel. Det dei-j zien vrouw Jo allemaol.

Henk Klein Holte: Mien vader hef veur restauratiebouwbedrijf Woudenberg in Ameide ewarkt. Maor d'r was zo vólle wark op kasteel Middachten datte daor 8 jaor ewarkt hef.

Willem Klein Holte nam meestal op donderdag vrij om de boodschappen rond te brengen. Eerst met een transportfiets met een mand voorop en later met zijn 'rijdende winkel', een bromfiets met een korf achterop.

Maar Willem Klein Holte was ook kapper. Dat gebeurde vaak bij de mensen thuis, maar ook wel gewoon in zijn werkplaats op de deel in Toldijk. Een Toldijker vertelde dat het knippen geen pretje was, omdat het apparaat niet altijd even scherp was en daardoor erg 'trok'. De kapmantel was een donkere schort van oma Rutgers met witte bloemetjes.

Joke: Mien vader gebruikn die ok veur 't heure knippen. En as vader de boekjes op ging haaln bie de boeren, veur de boodschappen, dan hatte altied 't haormachientje bie zich. ('t knipapparaat) Daor namme 60 cent veur. En dan schreef e in 't buukske, baoven de boodschappn die de vrouwlou haddn op-eschreven: knippen f 0,60.

Op de grote deel was ruimte genoeg. Daar stonden niet alleen de klompen en de andere winkelvoorraad maar ook de spullen van de BB (Bescherming Bevolking). In de twintiger jaren stonden er ook de veewagens van de gezamenlijke boeren uit Toldijk. In de vergadering van 'de veewagen' in 1922 wordt besloten dat dhr Rutgers f 100,- voor stalling van 2 wagens krijgt en dat hij de wagens daarvoor ook zal schoon houden. Er wordt dat jaar 319 keer gebruikt van gemaakt! Johan zal er best druk mee geweest zijn.

De winkel

Hendrik Wentink: "Doar in den winkel doar was alles net zo gebleven zo-at 't altied was ewés. Met van die puntzakken an 'n droad, an zo'n stange boaven de teunbanke. Die kon Jo Rutgers d'r zo afplukkn as ze d'r ene neurig had.

Wie haaln d'r altied onze klompe. Zie haddn zukke makkelijke klompe. A-j klompen wol'n hebb'n dan mos ie mét noar deale. Van de winkel ko-j zo deurlopen noar de deale. Dan gebeurn 't wel 's dat Jo een bepaald soort of moate klompe niet had en dan zei ze: "Willem die mut eers zien of e d'r weer wat krig. Maor ie kunt d'r zóo slecht ankommen tegenwoordig". In de oorlog wás dat ok zo, maor dat zei ze twee jaor noar de bevrijding nóg. Det verhaal zat d'r eenmaal in. Is d'r ok nooit uut egoan.

Trouwfoto juli 1941,
Jo Rutgers en Willem Klein Holte.

Willem Klein Holte en Jo Klein Holte-Rutgers op de trouwdag van hun dochter Joke op 8 juli 1965.

As d'r klompe ehaald mossen wordn, dan haaln Willem die altied op zoaterdag op op de fietse uut Vorden. Dan hatte de h le fietse vol klompe hangen.

Joke: Ik wet nog wel, wie haddn ok klompe veur vrouwluu, det waarn van die leagn, wit met een leerke d'r oaver en daor zat veur iets 'n bluumken op. Die haaln vader bie klompenmaker Berendsen van de Pinne in Delden. (Vorden)

Joke: De l sse producten zo as zolt, soda, spliterwten, broene boonn, bloem, ries, mos ie weagen. Half ponden en ponden det waarn puntzakkn, en dan bie een kilo begon 't met vierkante zakkn en dan ha-j ze steeds groter, drie pond en vier pond enz. En dan zatte wie daor 'saoms, ik zie 't nog zo veur mie, met zo'n grote pinne, zo'n zwarte naolde. Met vliegertouw dee-je wie det. Daor riegn wie die zakken an en die hinge wie dan op. Hartstikke druk waare wie dao met!

Henk: Zo'n stuk of tiene riegen ie d'r zo an, an enen draod, en die knuppn ie dan dichte. An de stange baoven de teunbanke zaten van die oogjes, en daor hing ie dan zo'n bosje an. Kleine witte puntzakjes veur snoep, maor ok van die grotere grieze zakkn. Vijf pond was geleuf ik 't meeste.

Willem, streuper en jager

Joke: Later hatte bie ome Harry en tante Truus, op 't olderhuus an de Hummelse Draai, daor een eindje van de weg in 't bos, hatte achter in de tuin een olde volkswagen staan, en daor zatte dan 's aovens in, 't geweer m t. Dan hatte 't raam l s van de auto, 't geweer d'r uut, en daor zatte 'n heeln aomd! Hij had een afschotvergunning datte keniens mog schietn, anders vraten de kniens de rogge en knoln en de bieten van die boern op.

Joke: det heffe jaoren gedaon. Ik geleuf zelfs ok nog toen e gepensioneerd was, t t een paar joar veur te is oaverle-jen.

Henk: En dan hatte d'r elke keer wel een paar, maor ok wel 's tiene! Die hatte dan zo an de bromfietse hangen en daor ree-je zo met van Hummel naor Toldiek. Hij woonn toen al hier in Toldiek. En die slachen e dan allemaal netjes. Hier in zien warkplaatse hatte die dan hangen, allemaal met t wkes an de peutjes an 'n spieker.

Vlnr: Willem Klein Holte, Jan Tuender (Beekstraat 6), Has van Zadelhof werkte ook op kasteel Middachten, schoonzoon Ab Hoefman, Johan Klein Holte uit Zelhem van de Kampweg, Willem van Til, en  n van zijn zoons. Na een succesvolle jacht. Op de lemen deel van het oude huis in Toldijk. De foto is van kort voor 1971.

Die keniene die dei-je ok v lle in de diepvries.

En d'r waarn een hoop mensen die wissen datte geslachte keniens verkoch. Op 't laatst verkoch e ze veur drie gulden, det werrik nog.

Henk: Joke: Hij gaf ze ok wel kado. Hij had hier in Toldiek ok een jachtvergunning, 40 bunder mos ie gleuk hebbn veur een jachtvergunning. Dan brach e die boeren soms een haas of een knien en dan mog vader daor jagen.

Henk: Bie Bennie Harenberg mog e ok jagen. Die wol d'r gin geld veur hebben, maar die mosse wel 't hele joar veur niks de heure knippn. Het  en veur 't ander.

Joke: En op deale daor hatte zo'n eigen hok, 'n soort warkplaatse waort e ok timmern. Daor knippn e ok de heure en door slachen e ok de keniens. Overal hingen dan van die peutjes. Henk: En de vellekes die hingen daor ok te dreugen. Binnenste-buuten natuurlijk, want zo kwamen ze d'r ok af. Joke: Met 'n iezdr dje liet e ze dreugen. Later kwam ene Calot op de fietse uut Zutphen en die koch de vellekes.

Vader zat vol humor en kon genieten van dit soort dingen. En hij kon er ook mooi over vertellen.

Henk Klein Holte: Rond 1970 bunt ze met de winkel gestopt. Moeder was toen 61 joar. Vader hef geleuf ik nog wel een paar joar deur-ewarkt op Middachten, maor op 't leste hatte net as opa last van de longen. Hij hef niet helemaal tot zien pensioen (1976) kunnen warken.

Willem Klein Holte overlijdt op 13 maart 1978, 67 jaar oud. Jo Klein Holte-Rutgers overlijdt op 31 mei 1994 op 'den Ooyman' in Doetinchem. Zij werd 85 jaar.

Aan het eind van het gesprek bekijken we nog een paar oude schoolfoto's:

Henk: Moeder ku-j d'r goed uut kennen. ■

Winterweer

Door Theo Masselink

Enkele tientallen jaren al zijn we gewend geraakt aan de milde winters met amper sneeuw of vorst. Vele jaren eerder, begin vorige eeuw, tot aan de jaren zeventig toe was het wel anders. Veelal lange winters met veel sneeuw en perioden met matige of strenge vorst wisselden elkaar af.

Het was nog in de vijftiger jaren van de vorige eeuw, wij woonden toen op het platteland aan de voet van het kleinste stadje van ons land, Bronkhorst geheten. Een jongeman uit het verre Oost-Gelre liet zijn oog vallen op een schoon blondje uit onze buurtschap. Na over en weer wat kennis te hebben gemaakt bleek Amor ook hier weer zijn slag te slaan, omdat de genegenheid wederzijds werd beantwoord. Een verloving bleek tot de mogelijkheden te behoren. Zelfs een trouwdatum in het nog pas begonnen prille jaar van 1956 werd vastgesteld. Alles wat mogelijk was werd uit de kast gehaald voor het welslagen van deze zo mooie dag. Jammer was, dat het al dagenlang hard winter was en bitter koud. Het sneeuwde deze trouwdag aan een stuk door. Dat was echter voor het jonge paartje niet zo'n probleem. De bruidsauto was goed verwarmd. Het was even uit- en instappen bij het gemeentehuis en de kerk, waarna het verdere gedeelte van de dag werd doorgebracht in zaal Herfkens te Baak. Enkele van de naaste burens mochten deze dag in zijn geheel mee beleven. Voor de overige burens, ook wij, nog maar enkele jaren geleden getrouwd, was het feest in de avonduren. Wij hadden afgesproken samen te voet naar Baak

te gaan. 'n Andere mogelijkheid was er ook niet. Fietsen was onmogelijk door het dikke pak sneeuw. De auto was in die dagen nog niet voor iedereen, dus het werd lopen.

Met z'n allen nog best een gezellige tocht, al moest je tot kniehoogte baggeren door de dikke sneeuwmassa en was het bitter koud. Na het afschudden van de sneeuwresten en ontdoen van de dikke winterjassen was er de heerlijk verwarmde zaal. Zaalhouder Herfkens had de twee grote houtkachels in de zaal hoog opgestookt om de kou zoveel mogelijk buiten de deur te houden. Eenmaal binnen, koffie en gebak, in die tijd, jonge klare voor de mannen en 'n citroenbrandewijntje voor de dames. Er was muziek om te dansen en al gauw was iedereen vergeten dat het buiten winter was. Het was 'n avondje vol gezelligheid en menig glaasje werd genuttigd. Maar ook aan dit festijn kwam 'n einde. Afscheid nemen en naar huis. Het sneeuwde nog volop, maar door het vele energierijke vocht en nog steeds het gesprek over de gezelligheid van de avond had menigeen dat niet meer in de gaten. Het praatje ging later dat één van het mannelijk gezelschap de volgende morgen tegen zijn vrouw had gezegd: Wij hebben gisteravond zo door de sneeuw moeten baggeren om in Baak te komen! Nou moet je mij toch eens vertellen, lag die sneeuw er ook nog toen wij naar huis terugkeerden? ■

Steenderen toen en nu

Straatbeelden van toen gezien vanuit het nu.

Aan de hand van oude foto's die op dezelfde plaats opnieuw genomen zijn, is te zien wat er in de loop der jaren is veranderd.

UITG. SAUTA, VELSEN. 1748.

Groot uit BRONKHORST.

Gijsbertplein 1344
in Bronkhorst.

